

Istraživanje Živjeti zajedno, učiti zajedno

Asja Korbar & Maria Golubeva

Sažetak nalaza i preporuke

Ovaj sažetak temelji se na studiji koju je provela Mreža centara za obrazovne politike u dva tipa škola – u školama s programom na hrvatskom (većinskom) jeziku i u školama s programom na srpskom jeziku i pismu u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Usporedbe radi, mjerila su se i stajališta nastavnika i učenika talijanskih manjinskih škola i hrvatskih većinskih škola u Istri, kao i stajališta nastavnika i učenika hrvatskih većinskih škola u Zagrebu. Svrha ove studije bila otkriti stajališta prema zajedničkom obrazovanju i javnom životu s drugom skupinom, stajališta prema kulturnim i povijesnim aspektima kurikulumu u školama s programima na hrvatskom i srpskom jeziku u Vukovarsko-srijemskoj županiji te analizirati šire implikacije manjinskog obrazovanja u Hrvatskoj.

Pravni okvir za obrazovanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj

Nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju pravo na obrazovanje na vlastitom jeziku i pismu. To je pravo zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske,

Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

Pravni okvir za obrazovanje manjina definira pravo manjinskih učenika da se obrazuju na vlastitom jeziku i pismu na svim razinama školovanja – predškolskoj, osnovnoškolskoj, srednjoškolskoj i visokoškolskoj razini. To pravo mogu ostvariti putem triju modela manjinskog obrazovanja:

- Model A – nastava na jeziku i pismu nacionalne manjine, tj. svi se predmeti podučavaju na jeziku nacionalne manjine, uz iznimku Hrvatskog jezika.
- Model B – dvojezična nastava, tj. prirodosnenstveni predmeti podučavaju se na hrvatskom jeziku u skladu s općim kurikulumom, a društvene znanosti podučavaju se na jeziku manjine, i to, pretpostavka je, onim učenicima koji su pripadnici te manjine.
- Model C – njegovanje jezika i kulture, pri čemu se sadržaj koji se tiče manjinskog identiteta podučava na manjinskom jeziku u obliku dodatne

Nositelj projekta

Partner

Partner

Sufinancira
VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt financira
Europska unija

Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno stajališta Europske unije ili Ureda za udruge.

nastave, u trajanju od 2 do 5 školskih sati tjedno, uključujući manjinski jezik, književnost, geografiju, povijest, glazbeni i likovni odgoj.

Premda zakonski okvir predviđa tri razna modela obrazovanja manjina, neki od tih modela, primjerice Model B, jedva se koriste ili uopće ne koriste u onim područjima u kojima je najveća koncentracija manjinskih učenika – u Istarskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Većina škola s nastavom na manjinskom jeziku, ondje gdje je takvo obrazovanje uvedeno prije proglašenja hrvatske države 1990-ih godina, primjerice u talijanskim školama u Istri, ima pravni status manjinske škole. No, škole s programom na srpskom jeziku i pismu u Vukovarsko-srijemskoj županiji nemaju isti status. To znači da one imaju status redovne škole koja ili a) održava cjelokupnu nastavu na srpskom jeziku i pismu ili b) održava nastavu prema modelu A na srpskom jeziku i pismu a paralelno s time provodi školski program na hrvatskom jeziku i pismu, organiziran u drugoj smjeni i/ili prostoru. Druga mogućnost u praksi znači dvije škole pod istim krovom, s vrlo malo interakcije između učenika srpskog i hrvatskog programa i bez ikakvih zajedničkih obrazovnih aktivnosti.

Škole na srpskom jeziku i pismu u Vukovarsko-srijemskoj županiji traže da budu registrirane kao srpske manjinske škole, temeljem Erdutskog sporazuma i Pisma namjere Vlade RH o mirnoj reintegraciji hrvatskog Podunavlja (1997.) prema kojemu je pripadnicima srpske manjine, kao i drugih manjina, zajamčeno „pravo pripremiti i primijeniti obrazovni program koji gaji kulturni identitet, povijest i naslijeđe utoliko ukoliko to nije na štetu bilo kojeg prava ili povlastica što se tiče međunarodnih obrazovnih standarda i hrvatskih zakona“. No, dosad se nije riješila pravna situacija škola s programom na srpskom jeziku u Vukovaru. Nejasan pravni okvir ostavlja prostora za netransparentna i nedosljedna tumačenja.

Nalazi studije:

Učenički odnos prema ulozi manjine u životu šire zajednice

Istraživanje pokazuje da između škola na većinskom jeziku i škola na srpskom jeziku u Vukovarsko-srijemskoj županiji postoje znatne razlike, a između hrvatskih i talijanskih škola u Istri manje razlike u odnosu prema ulozi manjine, njezinih predstavnika i njezine kulture u životu šire zajednice:

- potrebu za savjetovanjem s nacionalnim manjinama prije donošenja političkih odluka negativno promatra 28% učenika u školama na hrvatskom jeziku u Vukovarsko-srijemskoj županiji, uz mnoge druge koji kažu da se ne mogu odlučiti, ali ne podržavaju. Učenici koji pohađaju manjinske jezične programe u Vukovarsko-srijemskoj županiji te u Istarskoj županiji uglavnom se izrazito slažu s mišljenjem da bi sve etničke skupine u društvu trebalo uzimati u obzir pri donošenju važnih političkih odluka.
- oko 28% učenika u školama na hrvatskom jeziku Vukovarsko-srijemske županije također se ne slaže ili se izrazito ne slaže s izjavom da je dobro u vladi imati političare iz nacionalnih manjina. Većina učenika iz škola na hrvatskom jeziku te županije ne može se odlučiti u vezi s tim pitanjem. Učenici škola na srpskom jeziku Vukovarsko-srijemske županije velikom većinom podržavaju tu tezu, s njih 87% koji se slažu ili izrazito slažu da je dobro imati manjinske političare u vladi. Isti postotak odobravanja iskazuje se i među učenicima u talijanskim školama u Istri.
- dok većina učenika srpskih jezičnih programa smatra da je manjinski jezik važan za uspješnu profesionalnu karijeru, njihovi vršnjaci u hrvatskim jezičnim programima uglavnom smatraju da je manje važan.

Paradoks podržavanja odvojenog školovanja

Stajališta prema mogućnosti zajedničkog školovanja učenika srpskih i hrvatskih jezičnih programa otkrivaju paradoksalno stajalište među etnički većinskim učenicima u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Učenici u hrvatskom jezičnom programu iz Vukovarsko-srijemske županije naročito su skeptični prema potrebi za manjinskim školama, dok su učenici u srpskim jezičnim programima većinom uvjereni da su takve škole potrebne. Istodobno je spremnost učenika u hrvatskim jezičnim programima u Vukovarsko-srijemskoj županiji da pohađaju isti razred s učenicima iz srpskog jezičnog programa niža nego spremnost učenika u hrvatskim školama u Zagrebu ili onih iz hrvatskih jezičnih programa u Istri. Drugim riječima, učenici u hrvatskim školama u Vukovarsko-srijemskoj županiji ne odobravaju postojanje škola za srpsku manjinu, ali nisu ni pretežito spremni pohađati isti razred sa srpskim učenicima. Spremnost učenika iz škola na srpskom jeziku u Vukovarsko-srijemskoj županiji da pohađaju isti razred sa svojim hrvatskim vršnjacima ponešto je veća nego obrnuto.

Mišljenje nastavnika o postojanju manjinskih škola je polarizirano u Vukovaru, pri čemu ga nastavnici u srpskim jezičnim programima uglavnom smatraju vrlo dobrim, dok su nastavnici u hrvatskim jezičnim programima mnogo rezerviraniji, premda ga ne smatraju pretežito lošim. Ipak, nastavnici u srpskim jezičnim programima hipotetsku ideju o zajedničkom smatraju prijetnjom kulturalnom identitetu srpskih učenika.

Postoji relativno malo podrške u svim skupinama nastavnika za ideju da bi zajedničko školovanje pridonijelo većoj koheziji građana u Hrvatskoj, pri čemu su zagrebački nastavnici skloni tu tezu podržati u nešto većem broju od drugih.

Studija također pokazuje da je dosad relativno mali postotak nastavnika u Hrvatskoj sudjelovao u seminarima za poboljšanje interkulturalnih ili međukulturalnih vještina (22% nastavnika u školama s manjinskim jezicima, naprama 31% u školama koje podučavaju hrvatski jezik).

Poučavanje povijesti

Više od 30% učenika srpskih jezičnih programa u Vukovarsko-srijemskoj županiji ne slaže se s tvrdnjom da je prikaz većinske i manjinske povijesti u hrvatskim povijesnim udžbenicima ujednačen i pošten, a više od 40% učenika srpskih jezičnih programa nije sigurno je li pošten. Osim toga je i znatan postotak učenika hrvatskih jezičnih programa u Vukovarsko-srijemskoj županiji nesiguran glede poštenosti povijesnog kurikulumu.

Češće se spominju nastavnici srpskih jezičnih programa kao oni koji svojim učenicima daju na znanje kako je povijest njihove skupine bila drugačija od one opisane u udžbenicima. 33% učenika srpskih jezičnih programa izvještavaju da se to događa često ili gotovo uvijek, a ukupno je 86% učenika iz tih škola dalo na znanje da su njihovi nastavnici pokazali neki stupanj neodobravanja službenog povijesnog kurikulumu te reagirali tako što ispravljanju njegovu poruku. Nastavnici oba programa u Vukovarsko-srijemskoj županiji razvidno su spremniji izraziti neslaganje s onime što je napisano u povijesnim udžbenicima (ako to smatraju neujednačenim), nego nastavnici drugih regija.

Povijest, osobito recentna povijest, stvara ozbiljne napetosti među nastavnicima, učenicima i roditeljima škola hrvatskih i srpskih jezičnih programa u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Dionici u školama na srpskom jeziku trenutačni prikaz recentne lokalne povijesti smatraju isključivim. U fokus-grupama, roditelji su izjavili da postoji sukob između srpskih i hrvatskih škola oko komemorativnih priredaba koje se odnose na rat 1991.-1995.

Preporuke

1. Praznina u zakonskoj regulativi o statusu manjinskih škola i škola s nastavom na manjinskim jezicima trebala bi se hitno popuniti jasnom definicijom manjinskih škola, kao i pojašnjenjem uvjeta i postupaka koji su potrebni kako bi škola postala manjinska.
2. **Nacionalne i lokalne vlasti, kao i manjinske i druge organizacije civilnog društva u Vukovarsko-srijemskoj županiji trebale bi monitorirati utjecaj postojećih modela manjinskog školovanja na šanse koje učenici imaju za buduće sudjelovanje u životu zajednice**, što uključuje pravo na akademski i profesionalni razvoj, nalaženje zaposlenja i političko sudjelovanje.
3. Uzimajući u obzir duboku društvenu podjelu između Hrvata i Srba u Vukovarsko-srijemskoj županiji i činjenicu da se u svim slučajevima provodi samo model A za srpsku manjinu te regije, mora se stvoriti prostor za inovativne projekte i modele koji promoviraju integraciju i međuetničku komunikaciju u formalnom obrazovanju, čak i ako ne slijede strogo neki od postojećih modela manjinskog obrazovanja ili čak i ako ih stavljaju u pitanje ili, po mogućnosti, dovode na višu razinu. Imajući u vidu važnost nalaženja rješenja za obrazovanje koje bi spojilo poštovanje prema većinskoj i manjinskoj kulturi i povijesti te mogućnost njihova proučavanja s naglaskom na kooperaciji, integraciji i sudjelovanju preko etničkih granica, **preporučamo da lokalne vlasti Vukovarsko-srijemske županije u suradnji s nacionalnim obrazovnim vlastima potraže potporu Vijeća Europe i međunarodnih organizacija pristunih u regiji, kako bi se stvo-**

rio fond za uvođenje inovativnih zajedničkih školskih projekata koji su izričito usmjereni na međuetničko razumijevanje i sudjelovanje svih članova zajednice. Taj fond bi mogao podržati razvoj novih školskih modela i stvoriti prostore za interakciju i međusobno učenje, a mogao bi i podržati zajedničke aktivnosti postojećih većinskih i manjinskih škola, pod uvjetom da se temeljni koncept svih tih aktivnosti zasniva na razumijevanju interkulturalnog učenja, a ne na jednostavnom, mehaničkom miješanju tih dviju skupina.

4. Trebalo bi omogućiti podučavanje nastavnika interkulturalnom obrazovanju, kako bi se osposobili za bavljenje međuetničkim temama i složenim nasljeđem iz prošlosti. Ta poduka za nastavnike trebala bi biti dostupnija, a mogli bi je nuditi stručnjaci iz organizacija koje pripadaju i formalnom i neformalnom obrazovanju. **Nuditi poduku iz interkulturalnih nastavnih metoda u sklopu radnog mjesta nastavnicima i većinskih i manjinskih škola osobito je važno za obrazovni kadar Vukovarsko-srijemske županije.**
5. Dijelovi općeg kurikulumu koji se odnose na manjinsku povijest i kulturu trebali bi biti razjašnjeni i dostupni svim zainteresiranim stranama putem mrežnih stranica Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i lokalnih obrazovnih vlasti. Netransparentni i nejasni načini definiranja toga kurikulumu ostavljaju prostora za netransparentno i prijeporno podučavanje njegova sadržaja, ali i šalju javnosti poruku da je manjinski sadržaj nešto što bi uglavnom trebalo biti skriveno, zanijekano ili zanemareno, a ne nešto što bi u dogledno vrijeme trebalo uključiti i u većinski kurikulum.

Nositelj projekta

Partner

Partner

Sufinancira
VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt financira
Europska unija

Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno stajališta Europske unije ili Ureda za udruge.